

2.3.4 Teorie polyarchie

Teorie **polyarchie** je spjata se jménem amerického politologa Roberta A. Dahla, který odmítl samotný pojem demokracie, resp. jej akceptoval jako ideál, zatímco pro reálně existující demokratické systémy ideálu se blížíci používá pojem polyarchie (mnohovlády).

Vyzrálá polyarchie, kterou Dahl považuje za systém 20. století, se vyznačuje následujícími rysy:

- a) Kontrola nad vládním rozhodováním a politických zásad je svěřena voleným vládním úředníkům.
- b) Volení vládní úředníci jsou vybíráni a pokojně odvoláváni v poměrně častých, spravedlivých a svobodných volbách, ve kterých je zcela omezen nátlak.
- c) Prakticky všichni dospělí mají právo hlasovat v těchto volbách.
- d) Většina dospělých má také právo ucházet se o veřejné úřady, o které se ucházejí v těchto volbách.
- e) Občané mají účinně prosazované právo na svobodu projevu, zejména politického, včetně kritiky vládních úředníků, chování vlády, převládajícího politického, ekonomického a společenského systému a převažující ideologie.
- f) Mají také přístup k alternativním zdrojům informací, jež nejsou monopolem ani vlády, ani žádné jediné skupiny.
- g) Konečně mají účinně prosazované právo vytvářet svrchovaná sdružení včetně politických, jako jsou politické strany a zájmové skupiny, jež se pokoušejí ovlivňovat vládu konkurencí ve volbách a dalšími pokojnými prostředky, a rovněž do těchto sdružení vstupovat.⁵

2.4 Funkce voleb

Uvedené teorie v rámci „procedurálního“ přístupu k demokracii považují za jednu ze základních institucí institucí voleb. Je proto nezbytné, abychom se seznámili alespoň se základními funkcemi voleb, jež jsou „převládajícím ortodoxním mechanismem ortodoxní participace v moderním světě“.

---

⁵ DAHL, Robert A. *Demokracie a její kritici*. 1. vyd. Praha: Victoria Publishing, 1995, s. 202.

Základní funkce jsou formulovány např. takto:

- a) Volby jako prostředek legitimizace politické moci (a vládnoucí strany nebo vládnoucích stran) na základě reprezentace názorů a zájmů voličů a přenesením jejich důvěry na strany a osoby.
- b) Volby jako pro společnost přijatelný prostředek výběru politické elity cestou formace politické reprezentace, vycházející z diferenciací politických směrů, avšak určené ústavou ke hledání konsensu na základě možné integrace, resp. harmonizace zájmů.
- c) Volby jako procedura pokojného řešení politických konfliktů ve společnosti, která pomocí procesních pravidel a prostřednictvím „sčítání vůlí“ umožňuje převést konkurenční boj o politickou moc na utkání v rámci určitých pravidel „politické hry“.
- d) Volby jako prostředek kontroly, ověřování politické moci, který (také svou pravidelností) aktualizuje možnost uskutečnit mocenské změny ve státě (vláda na čas).
- e) Volby jako prostředek aktivizace voličů ve prospěch určitých hodnot, cílů a programů a tím jako nástroj posilování občanského vědomí a participace občanů na politickém životě.⁶

2.5 Přechody k demokracii

Politologie poukazuje nejen na podstatné rysy nedemokratických politických systémů, ale také usiluje o prezentaci procesů, které představují přechod od těchto systémů k systémům demokratickým. Pro tento přechod se používá termín **tranzit** a pro teoretické přístupy pak **tranzitologie**.

Podstatu přechodu vyjadřuje proces **demokratizace**, který však může být chápán nejen jako jedna z etap přechodu od uvedených nedemokratických systémů, ale i jako šířeji koncipovaný proces spočívající v prosazování moderní demokracie.

Americký politolog Samuel Huntington (1927–2008) dospěl ke koncepci tří vln demokratizace a zároveň i „protivln“, kdy se některé demokratické státy staly opět nedemokratickými, a zároveň stanovil i časová rozpětí těchto vln. První etapa demokratizace se uskutečnila v letech 1828–1926, druhá

⁶ KLOKOČKA, Vladimír. *Ústavní systémy evropských států: (srovnávací studie)*. 1. vyd. Praha: Linde, 1996, s. 304–305.

v letech 1943–1962 a třetí byla zahájena vypuknutím „karafiátové revoluce“ v Portugalsku 25. dubna 1974. V následujících letech pokračovala v Jižní Evropě (Španělsko, Řecko), Latinské Americe (mj. Argentina, Bolívie, Brazílie), Asii (např. Filipíny) a koncem 80. let nastal „Rok zázraků“ (Timothy G. Ash) ve střední Evropě a projevil se i v bývalém Československu.

Přechod k demokracii ve více než 30 zemích světa v rámci „třetí vlny“ prohlásil Samuel P. Huntington za možná nejvýznamnější globální politický trend na sklonku 20. století. A vyslovil přesvědčení, že ještě neskončil.⁷

Pojem demokratizace je, jak již bylo výše uvedeno, používán pro jednu z etap přechodu od nedemokratických systémů k systémům demokratickým, přičemž např. podle amerického politologa Adama Przeworského (*Democracy and the Market*, 1991) je vyšší etapou navazující na etapu liberalizace. Zatímco liberalizace znamená především oslabování stávajícího systému, demokratizace je spjata již se vznikem nových demokratických institucí a jejich fungováním.

Použitá a doporučená literatura

ARON, Raymond. *Demokracie a totalitarismus*. 2. vyd. Brno: Atlantis, 1993, 218 s. ISBN 80-710-8064-0.

DAHL, Robert A. *Demokracie a její kritici*. 1. vyd. Praha: Victoria Publishing, 1995, 349 s. ISBN 80-856-0581-3.

HLOUŠEK, Vít a Lubomír KOPEČEK (eds.). *Demokracie: teorie, modely, osobnosti, podmínky, nepřátelé a perspektivy demokracie*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2003, 379 s. ISBN 80-210-3195-6.

ŘÍCHOVÁ, Blanka. *Úvod do současné politologie: Srovnávací analýza demokratických politických systémů*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002, 207 s. ISBN 80-717-8628-4.

ŽENÍŠEK, Marek. *Přechody k demokracii v teorii a praxi*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006, 222 s. ISBN 80-738-0008-X.

---

⁷ HUNTINGTON, Samuel P. *Třetí vlna: demokratizace na sklonku dvacátého století*. 1. vyd. Brno: CDK, 2008, s. 9.